

Odsjek za fonetiku

FONETIKA DANAS

Odsjek za fonetiku vodeća je hrvatska ustanova za istraživanje i poučavanje govornih znanosti u najširem smislu: od temeljnih procesa proizvodnje i percepcije govora preko primjene znanja o govoru u estetskoj, govorničkoj i rehabilitacijskoj fonetici do mogućnosti provođenja laboratorijskih i terenskih eksperimentalnih istraživanja. Sve to Odsjek za fonetiku čini cjelovitim i dinamičnim okruženjem za studiranje i istraživanje. Zbog izražene interdisciplinarnosti te istraživačke i nastavne otvorenosti prema sličnim institucijama u Hrvatskoj i inozemstvu studenti ga prepoznaju kao poželjno mjesto za planiranje i ostvarenje akademske i istraživačke karijere. Obrazujemo stručnjake za poučavanje i proučavanje govora u svim njegovim aspektima: a) stručnjake za dijagnostiku i rehabilitaciju oštećenoga (atipičnoga) govora te stručnjake za razvoj opreme i metoda za slušno-govornu dijagnostiku i rehabilitaciju, b) stručnjake za javno govorenje i procjenu govornih statusa profesionalnih govornika te nastavnike govorništva i c) istraživače akustičkih, perceptivnih i fizioloških aspekata govora kao i govorne sinteze. Svestranost naših stručnjaka obogaćena je dvopredmetnim studiranjem, koje ih čini konkurentnijima na tržištu rada.

Povezivanje istraživačkih kapaciteta sa sličnim europskim institucijama najvažniji je istraživački cilj Odsjeka i u tom su smislu vrlo važne sljedeće naše istraživačke teme: akustička i fiziološka laboratorijska istraživanja govornih pokreta u različitim komunikacijskim situacijama radi stvaranja normativnih podataka za primjenu u govorništvu, rehabilitaciji i sintezi govora te napredna forenzična istraživanja s ciljem unapređenja znanja, ali i sudske prakse te istraživanja atipičnoga govora.

Zagrebački studij fonetike jedan je od rijetkih u ovom dijelu Europe i jedini u Hrvatskoj. Svojim znanstvenim postignućima od samih je početaka stekao ugled, a znanstvene metode razvijene na našem studiju primjenjuju se u mnogim zemljama. Primjerice verbotonalna metoda, koja se primjenjuje u rehabilitaciji slušanja i govora i u fonetskoj korekciji izgovora, bila je začetak institucionalizirane primjene slušno-govornih metoda u rehabilitaciji. Danas provodimo instrumentalna fiziološka istraživanja govorne proizvodnje koja se ne obavljaju ni na jednoj drugoj instituciji u Hrvatskoj, a u svjetskom istraživačkom prostoru govornih znanosti istraživanja artikulacije i koartikulacije sve su važnija. Laboratorij za govornu kinematiku ima suvremenu opremu za elektropalatografska i ultrazvučna istraživanja, a u tijeku je i projekt izgradnje Laboratorija za fonetske znanosti, koji će biti dijelom Centra za napredna istraživanja u društvenim i humanističkim znanostima. Studio za akustička snimanja stalno se unapređuje te se koristi ne samo za fonetska istraživanja nego i za snimanje zvuka za potrebe istraživača s drugih odsjeka Fakulteta.

Na Odsjeku je trenutačno desetero zaposlenih na znanstveno-nastavnim radnim mjestima: redovita profesorica u trajnom izboru Gordana Varošaneć-Škarić, redovita profesorica Jelena Vlašić Duić, izvanredni profesori Gabrijela Kišiček, Marko Liker i Elenmari Pletikos Olof te docentice Iva Bašić, Ines Carović, Arnalda

Uvodni govor prof. dr. sc. Gordane Varošaneć-Škarić, predsjednice programskog odbora 26. konferencije Međunarodnoga društva za forenzičnu fonetiku i akustiku, IAFPA, 2017.

Dobrić, Diana Tomić i Ana Vidović Zorić. *Professores emeriti* Damir Horga i Vesna Mildner znanstveno su i nastavno još uvijek vrlo aktivni članovi Odsjeka. Stručni suradnik Jordan Bićanić, prof., voditelj je Studija za akustička snimanja, a tajnica je Odsjeka gospođa Marica Živko. Knjižničarka Irena Martinović, prof., vodi zbirku fonetske literature u knjižnici Fakulteta. Odsjek se sastoji od triju katedara: Katedre za teorijsku fonetiku, Katedre za estetsku fonetiku i ortoepiju hrvatskoga književnog jezika i Katedre za primijenjenu fonetiku.

Izdvojiti ćemo najvažnije teme kojima se nastavnici Odsjeka bave u okviru svojih temeljnih područja djelovanja: opće fonetike, ortoepije, verbotonalne metode, kliničke i forenzične fonetike te retorike i govorne stilistike. Prvi pravi opis fonetike hrvatskoga jezika i opće fonetike dao je Ivo Škarić u *Fonetici hrvatskoga književnog jezika* (1991), a opisu hrvatskoga govora s akustičkoga stajališta uz pomoć spektrografske analize važan doprinos dao je u svojim istraživanjima Juraj Bakran (1996). Akustičkom analizom glasa, kvalitetom i načinima postavljanja glasa te metodikom rada na dikciji vokalnih profesionalaca bavi se Gordana Varošaneć-Škarić (2005, 2010). Proizvodnju govora i izgovor, anatomiju i fiziologiju sustava koji sudjeluju u procesu govora istražuju Damir Horga i Marko Liker (2016) te donose nove spoznaje o mjestu i artikulaciji hrvatskih glasnika. Osim što proučava artikulacijske i koartikulacijske procese Marko Liker istražuje i biomehaničke te jezično specifične karakteristike proizvodnje govora, primjenjuje instrumentalne fiziološke istraživačke tehnike na sučelju fonetike i fonologije, u sociofonetici i u kliničkoj fonetici.

Proizvodnju govora, govornu fluentnost i govorne pogreške istražuje više naših znanstvenika: Damir Horga (1996) proučava invarijantnosti govornih signala te ispituje odnos produkcije i percepcije govora, Ana Vidović Zorić doktorirala je s temom o govornim pogreškama, a Ines Carović u svojoj je disertaciji ultrazvučno istraživala artikulaciju i koartikulaciju hrvatskih vokala. Sinteza i prepoznavanje govora istraživačke su teme Nikolaja Lazića.

Neke Škarićeve teze o ortoepiji hrvatskoga jezika, njegove standardološke inovacije i sociolingvistički pristup (usp. Škarić 2007, 2009) nailazile su na otpor hrvatskih standardologa iako je Škarić uvijek isticao da pravogovornim temama nije pristupao normativistički, nego da je opisivao postojeće stanje i u njemu otkrivao smjernice razvoja hrvatskoga govora. Na istom su tom tragu i mnoga akcentološka i ortoepska istraživanja ostalih znanstvenika s Odsjeka: Gordane Varošane-Škarić (koja je suautorica mnogih radova s Ivom Škarićem), Ive Bašić te Elenmari Pletikos Olof i Jelene Vlašić Duić (Martinović i dr. 2021), koje također sociofonetski pristupaju opisu hrvatske standardne prozodije s naglaskom na varijetetnosti standardnoga izgovora. Ivan Ivas, koji nas je nažalost vrlo rano napustio, bavio se i danas vrlo aktualnom, ali još uvijek nedovoljno istraženom temom rečenične prozodije.

Znanstveni interesi Marije Pozojević Trivanović (1984, 2007) bili su usmjereni proučavanju slušnih poremećaja i primjeni verbotonalne metode u učenju stranih jezika. Radovi Vesne Mildner zbog svoje su interdisciplinarnosti zanimljivi ne samo fonetičarima nego i lingvistima, logopedima, psiholozima i neuroznanstvenicima. U njima povezuje fonetiku i neurolingvistiku (usp. Mildner 2003, 2008), istražuje razvoj govora, fonetsku korekciju, bilingvizam, percepciju govora i slušne poremećaje. Razvoj govora istražuje i Diana Tomić, koja je u svojoj disertaciji proučavala odnos fonetskoga i fonološkoga razvoja glasa *r* kod djece. Verbotonalna metoda, bilingvizam i slušni poremećaji znanstveno zaokupljaju Arnaldu Dobrić, koja je doktorirala s temom o mozgovnoj asimetriji dvojezičnih govornika. Za razvoj forenzičnih istraživanja govora na Odsjeku zaslužna je Gordana Varošane-Škarić (2019), koja istražuje prepoznavanje govornika hrvatskoga jezika na temelju postupaka i protokola slušnoga prepoznavanja govornika te na temelju akustičkih mjerenja. Forenzičnom fonetikom i kliničkom fonetikom bavi se i Iva Bašić, koja je doktorirala s temom akustičke analize hrvatskoga i srpskog govora.

Interdisciplinarnost zagrebačke fonetike dodatno je pojačao Ivo Škarić usmjerivši ju prema proučavanju i poučavanju govorništva (usp. Škarić 1998, 2000, 2011). Politički govor prvi je analizirao Ivan Ivas (1988), a potom i Gabrijela Kišiček (2018, 2021), koja se bavi retorikom i argumentacijom. Retoriku znanosti proučava Gordana Varošane-Škarić, a retorikom se, uz ostale svoje temeljne istraživačke fonetske teme, bave i Ines Carović, Elenmari Pletikos Olof, Diana Tomić te Jelena Vlašić Duić. Govorna stilistika bila je u središtu znanstvenoga interesa Branka Vuletića, koji je proučavao odnos govora i književnosti, odnos jezičnoga, govornoga i pjesničkoga znaka te tako povezivao fonetiku i poetiku (usp. Vuletić 1976, 1986, 1988, 1999, 2005, 2006). Jelena Vlašić Duić (2013) analizirala je govor kao filmsko izražajno sredstvo, njegove načine uporabe i gledateljevu percepciju govora.

Nastavnici Odsjeka za fonetiku dobitnici su brojnih nagrada i priznanja, a istaknut ćemo samo neke. Ivo Škarić dobitnik je godišnje državne Nagrade Bartol Kašić za *Fonetiku hrvatskoga književnog jezika* (1992) i Nagrade Ivan Filipović za životno djelo u području obrazovanja za osmišljavanje i vođenje Govorničke škole za darovite srednjoškolce (2008). Nekoliko je naših nastavnika dalo važan doprinos znanosti, svojim su znanstvenim i nastavnim radom doprinijeli ugledu Filozofskoga fakulteta te su dobitnici Povelje Filozofskoga fakulteta: Branko Vuletić (2007), Damir Horga (2009) i Vesna Mildner (2021). Za knjigu *Prostor*

Znanstveni skup Istraživanja govora, 1995.

pjesme Branku Vuletiću dodijeljena je Godišnja državna nagrada za znanost (2000). Godišnju nagradu Filozofskoga fakulteta dobile su sljedeće znanstvene knjige: *Govor između lijeve i desne hemisfere* Vesna Mildner (2004), *Fonetska njega glasa i izgovora* Gordane Varošaneć-Škarić (2011), *Artikulacijska fonetika* Damira Horge i Marka Likera (2016) te *Homo politicus* Gabrijele Kišiček (2022). Mariji Pozojević Trivanović Poliklinika SUVAG dodijelila je 2011. godine priznanje za dugogodišnju kontinuiranu suradnju. Marko Liker dobitnik je Godišnje nagrade mladim znanstvenicima i umjetnicima Društva sveučilišnih nastavnika i drugih znanstvenika dodijeljene 2008. godine. Ines Carović dobitnica je Nagrade Hrvatske zaklade za znanost za najbolju znanstvenu fotografiju 2021. i Nagrade za izvrsnost u nastavnome radu Filozofskoga fakulteta 2022. godine.

Odsjek za fonetiku od 1984. godine organizira znanstveni skup koji se najprije naziva *Govorna komunikacija*, a od 1995. godine *Istraživanja govora*. Riječ je o znanstvenome skupu s međunarodnim sudjelovanjem koji se održava trijenalno i omogućuje predstavljanje novih fonetskih znanstvenih istraživanja i spoznaja. Od 2012. godine bijenalno se održavaju *Dani Ive Škarića*, međunarodna znanstvena konferencija o retorici i argumentaciji, a posljednje se dvije godine na Odsjeku obilježava i Svjetski dan glasa. Odsjek je bio suorganizator konferencija Međunarodnoga društva za kliničku fonetiku i lingvistiku (ICPLA) u Dubrovniku 2006. godine, Komisije za fonetiku i fonologiju slavenskih jezika Međunarodnoga slavističkog komiteta u Zagrebu 2021. i Međunarodnoga društva za forenzičnu fonetiku i akustiku (IAFPA) u Splitu 2017.

Naši profesores emeriti Damir Horga i Vesna Mildner.

Profesori Odsjeka za fonetiku sudjeluju u radu najdugovječnije strukovne udruge – Odjela za fonetiku Hrvatskoga filološkog društva – koja promiče znanstveni i stručni razvoj fonetike te redovito organizira javna predavanja o fonetskim temama.

Najvažnija međunarodna udruženja u kojima djeluju članovi Odsjeka jesu: IASCL (International Association for the Study of Child Language), IPA (International Phonetic Association), IAFPA (International Association for Forensic Phonetics and Acoustics) i ICPLA (International Clinical Phonetics and Linguistics Association), kojom je od 2018. do 2023. predsjedala Vesna Mildner. Naši nastavnici redovito izlažu na svjetskim fonetskim kongresima, objavljuju radove u međunarodno priznatim publikacijama te organiziraju gostovanja znanstvenika iz inozemstva. Odsjek za fonetiku ima ugovore o međunarodnoj suradnji Erasmus+ (studentska i nastavna mobilnost) sa Sveučilištem u Budimpešti (ELTE), sa Sveučilištem u Münchenu (LMU München), s Institut Catholique de Toulouse te ugovor o suradnji s Pedagoškim institutom u Ljubljani. Nastavnici Odsjeka održavaju gostujuća predavanja i nastavu na stranim institucijama (npr. Sveučilište Queen Margaret, Edinburgh; Universidade Federal do Piauí, Teresina, Brazil; Université Paris Descartes, Paris, Francuska; Univerza v Ljubljani – Akademija za gledališče, radio in televiziju; Društvo logopeda Slovenije; University of Windsor, Kanada). Sve to doprinosi vidljivosti hrvatske fonetike i istraživanja hrvatskog govora i jezika u svijetu te proširuje međuinstitucijsku suradnju.

STUDIJSKI PROGRAMI

Na Odsjeku za fonetiku od 2005. se godine, nakon bolonjske reforme, izvodi program dvopredmetnoga studija fonetike koji nudi mogućnost kontinuirana studiranja od prijediplomske do doktorske razine. Sveučilišni prijediplomski studij fonetike traje tri godine (6 semestara, 90 ECTS-a), a Sveučilišni diplomski studij fonetike traje dvije godine (4 semestra, 60 ECTS-a) i organiziran je u trima smjerovima: *Rehabilitacija slušanja i govora*, *Govorništvo* i *Znanstveno usmjerenje fonetike*. Na prijediplomski studij fonetike na godinu se upisuje oko 40 studenata, a na diplomski studij fonetike oko 30 studenata. Trenutačno na Odsjeku studira oko 200 studenata. Organizacija studija utemeljena je na analizi tržišta rada, koja pokazuje da je prisutan kontinuiran i pojačan interes za istraživanje i poučavanje različitih aspekata govora, pa i ne čudi što je broj nezaposlenih fonetičara koji su završili diplomski studij vrlo malen. Odsjek za fonetiku nema svoj doktorski studij, ali na Doktorskoj studiju lingvistike postoji smjer Fonetika, na kojem u svakoj generaciji ima upisanih polaznika.

Studenti sa završenim prijediplomskim studijem mogu biti suradnici u istraživanju govora, na istraživanjima i poslovima tehničkog unapređivanja prijenosa, snimanja i reprodukcije govora na raznim medijima; suradnici za govor u predškolskim ustanovama; suradnici rehabilitatora slušanja i govora; suradnici u kazalištu i u elektroničkim medijima te suradnici u nastavi govorništva.

Diplomski studij podijeljen je u tri smjera. Na smjeru *Rehabilitacija slušanja i govora* cilj je da studenti mogu: analizirati, dijagnosticirati i rehabilitirati osobe oštećena sluha i govora u grupnom i individualnom tretmanu te izraditi i razvijati programe i građu za slušno-govornu dijagnostiku osoba s teškoćama slušanja i govora. Tim studijem magistri edukacije fonetičari rehabilitatori stječu kompetencije za rad u ustanovama za dijagnostiku i rehabilitaciju osoba oštećena sluha i govora te u posebnim školama za takvu djecu, za praćenje slušnog i govornog statusa i razvoja djece u predškolskim i školskim ustanovama kako bi se na vrijeme otkrile slušne i govorne teškoće i dijete uputilo na rehabilitaciju. Također dobivaju kompetencije za rad s odraslim osobama oštećena sluha, posebice u individualnom tretmanu, za kontinuirano praćenje djece i odraslih osoba s ugrađenom pužnicom te kompetencije za rad u ustanovama koje se bave uređajima za govorno-slušnu dijagnostiku.

Cilj programa smjera *Govorništvo* jest da studenti mogu poučavati govorništvo. Magistri edukacije govorništva stječu kompetencije koje su im potrebne za rad u osnovnim i srednjim školama kao voditeljima nastavnih i izvannastavnih aktivnosti kojima se razvijaju govorne i govorničke vještine (debatnih klubova, dramskih, recitatorskih, medijskih i novinarskih skupina), za vođenje tečajeva za vokalne profesionalce, kojima je javno govorenje sastavni dio profesije, za fonetsku procjenu govornoga statusa profesionalnih i neprofesionalnih govornika.

Cilj *Znanstvenog usmjerenja fonetike* jest da studenti mogu interpretirati i analizirati fiziološke, akustičke i perceptivne govorne podatke te ih kombinirati u istraživanju govora, preispitivati i konstruirati istraživačke metode te upravljati i unapređivati prijenos, snimanje i reprodukciju govora na raznim medijima. Oposobljavamo studente za instrumentalne fiziološke analize govorne proizvodnje, npr. elektropalatografske i ultrazvučne analize, koje se ne poučavaju ni na jednom drugom studiju u Hrvatskoj, ali ni šire, a danas se u svijetu intenzivira upravo takav pristup istraživanju govorne proizvodnje. Magistri fonetike stječu kompetencije za rad na istraživanju govora, posebno eksperimentalnom i onom koji se koristi računalnom tehnologijom te kompetencije stručnjaka u istraživanjima i poslovima tehničkog unapređivanja prijenosa, snimanja i reprodukcije govora na raznim medijima. Naš je program studija usporediv s programima fonetike na inozemnim

sveučilištima, posebno sa sveučilištima zemalja Europske unije, npr. sa studijem u Münchenu (Institut für Phonetik und Sprachliche Kommunikation der LMU München) i Budimpešti (Department of Phonetics, Eötvös Loránd University, Faculty of Arts).

Fonetika je znanost u kojoj je praktičan rad, kako znanstvenoistraživački tako i edukacijski, od iznimne važnosti. Na nastavničkim smjerovima studenti su uključeni u praktične vježbe, hospitiraju u klinikama, u gimnazijama i na radio-televiziji te prakticiraju individualni pristup rehabilitaciji i govorništvu, a na znanstvenom usmjerenju provode vlastita istraživanja. E-nastava kvalitetno nadopunjuje klasičnu nastavu i zastupljena je na mnogim kolegijima do maksimalno petine ukupne nastave te se većinom odvija sustavom za učenje na daljinu Omega.

U izvedbi programa Odsjek za fonetiku surađuje s Odsjekom za psihologiju, Odsjekom za informacijske i komunikacijske znanosti, Odsjekom za lingvistiku i s Croaticumom. Od svih institucija s kojima Odsjek surađuje najdulja je i najvažnija suradnja s Poliklinikom SUVAG, što ne čudi jer je i Odsjek za fonetiku i Polikliniku SUVAG osnovao akademik Petar Guberina. Važno je istaknuti i dugogodišnju suradnju s Hrvatskom radiotelevizijom, koja je počela još potkraj 1980-ih godina, a 1991. godine Jasmina Nikić i Ivo Škarić osnovali su ondje Službu za jezik i govor. Osim tih dviju institucija doprinos razvoju nastavne i istraživačke djelatnosti tijekom dugogodišnje suradnje s Odsjekom za fonetiku dale su ove institucije: Klinika za ORL i kirurgiju glave i vrata KBC-a Sestre milosrdnice, Odjel za fonijatriju na Klinici za ORL i kirurgiju glave i vrata KBC-a Zagreb, Odsjek za logopediju na Edukacijsko-rehabilitacijskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Katedra za scenski govor na Akademiji dramske umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatski institut za istraživanje mozga na Medicinskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Microton d.o.o., Centar za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj u Zagrebu, Dječji vrtić Cvrčak u Zagrebu, Dječji vrtić Kutina u Kutini, Klasična gimnazija, 18. gimnazija te Privatna gimnazija i strukovna škola Svijet u Zagrebu.

Prijediplomski je studij fonetike prema studentskom vrednovanju prijediplomskih studija, koje je ak. god. 2015/16. proveo Ured za upravljanje kvalitetom Sveučilišta u Zagrebu, ocijenjen najboljim studijem na Filozofskome fakultetu. Ponosni smo na to, kao i na izvrsne povratne informacije o kvaliteti rada naših diplomiranih fonetičara svih smjerova. Studenti fonetike dobitnici su mnogih rektorovih nagrada, nagrada Filozofskoga fakulteta i stipendija, rado se i često uključuju u znanstvenoistraživački rad te objavljuju radove i izlažu na konferencijama samostalno ili u suautorstvu sa svojim profesorima. Pri Odsjeku za fonetiku djeluje *Klub studenata fonetike Eufonija*, koji organizira radionice FonET, edukacijske treninge na kojima promovira fonetiku i poučava polaznike govorničkim vještinama.

ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKI RAD

Govor se na našem Fakultetu istražuje sveobuhvatnije i duže nego bilo gdje u Hrvatskoj. Istraživanja govora bitna su za ortoepiju, javni govor i retoriku (sociofonetiku, sociolingvistiku, učenje i poučavanje stranih jezika), za terapiju atipičnoga govora (klinička lingvistika i fonetika), stvaranje umjetnoga govora (govorne tehnologije), sudsku primjenu (forenzična fonetika) kao i za odvajanje biomehanički univerzalnih karakteristika govora od onih jezično specifičnih (teorijska fonetika, fonologija, laboratorijska lingvistika). Istraživanja koja provode nastavnici Odsjeka izravno doprinose ostvarivanju ciljeva prioritarnih istraživačkih tema određenih strateškim programom istraživanja Filozofskoga fakulteta (usp. *Razvojna i znanstvenoistraživačka strategija Filozofskog fakulteta*, 2018). Filološka tema Govorna varijabilnost i govorne tehnologije (koja

Marko Liker, dobitnik Zlatne medalje za inovaciju *Multikanalna baza podataka za analizu globalnih kinematskih uzoraka u govoru*.

tike, a u suradnji s drugim odsjecima i novi studijski program *Klinička lingvistika i fonetika* (voditelji radnih skupina: Marko Liker i Diana Tomić). Projekt Hrvatske zaklade za znanost *Koartikulacija u hrvatskom govoru: instrumentalno istraživanje* (KROKO, 2017–2021) istraživao je razlike u koartikulaciji između tipičnoga i atipičnoga govora koje mogu značajno unaprijediti dijagnostiku i fonetsku terapiju govora. Na 19. međunarodnoj izložbi inovacija ARCA održanoj 2021. godine voditelju toga projekta Marku Likeru dodijeljena je Zlatna medalja za inovaciju *Multikanalna baza podataka za analizu globalnih kinematskih uzoraka u govoru* te mu je također dodijeljena nagrada za najbolju inovaciju 2022. godine u kategoriji javnih ustanova. Odsjek za fonetiku bio je partner u projektu *Rhetoric for Innovative Education – RHEFINE*, KA2 Erasmus-strateškom partnerstvu u području visokoškolskog obrazovanja (2020–2022). Cilj je projekta bio razvoj poučavanja retorike u visokom školstvu (voditeljica hrvatske radne skupine: Diana Tomić). Na temelju rezultata istraživanja na znanstvenim projektima iz forenzične fonetike (2007–2022) voditeljica projekata Gordana Varošaneć-Škarić u suradnji s Ivom Bašić i Zdravkom Biočina izradila je Zvučnu bazu govora *Bazvuka* (www.bazvuka.com).

Nastavnici Odsjeka svoje radove objavljuju u međunarodnim časopisima: *Journal of the International Phonetic Association*, *Phonetica*, *Brain and Cognition*, *Brain and Language*, *Language and Speech*, *Journal of Arts and Humanities*, *Journal of Communication Disorders* i *Clinical Linguistics and Phonetics*. Za fonetičare

se izravno nadovezuje na također prioritarnu temu (Jezične tehnologije, repozitoriji, infrastrukture i digitalne humanističke znanosti) važna je istraživačka tema na razini cijele Europske unije. Ciljevi su fonetskih istraživanja: utvrditi razlike u koartikulacijskim procesima kod tipičnih i atipičnih govornika; razviti resurse za artikulacijsko i akustičko vizualiziranje hrvatskih dijalektalnih govora; analizirati segmentne i suprasegmentne aspekte govora na stranim jezicima koji se studiraju na Fakultetu; unaprijediti procedure i resurse za forenzična istraživanja; istraživati retoriku javnoga govora i znanosti; istraživati razvoj govora djece uredna govorno-jezičnoga razvoja i djece oštećena sluha.

Tim se temama bavimo u svojim projektima, a izdvojiti ćemo samo nekoliko posljednjih međunarodnih i domaćih projekata. COST-projekt *APPLY (European Network for Argumentation and Public Policy Analysis, 2018–2021)* okupio je stručnjake iz argumentacije, retorike, filozofije i srodnih disciplina iz više od 30 europskih zemalja (članica Upravljačkoga odbora: Gabrijela Kišiček). U projektu *Izazovi za društvene i humanističke znanosti: novi studiji i sustav kvalitete Filozofskog fakulteta u Zagrebu* (2019–2022) članovi Odsjeka izradili su standard zanimanja i standard kvalifikacije fonetičar te revidirali postojeći studijski program fone-

je vrlo važan domaći znanstveni časopis *Govor* (glavna urednica: Gordana Varošaneć-Škarić), koji se bavi svim aspektima govorne proizvodnje i percepcije, kako teorijskim tako i primijenjenim. Izdaje ga Odjel za fonetiku Hrvatskoga filološkog društva i jedini je takve vrste u Hrvatskoj i okruženju koji ima međunarodno uredništvo te je besplatno mrežno dostupan. U njemu svoje radove objavljuju domaći i strani fonetičari. Časopis ima dugu tradiciju (pokrenut je 1967. godine pod nazivom *Govor: revija za teorijsku i primijenjenu fonetiku*, a nakon dužega prekida od 1986. počinje ponovno izlaziti kao *Govor: časopis za fonetiku*), članci su na hrvatskom i engleskom jeziku, a uredništvo i recenzentski postupak međunarodni su.

POVIJESNI RAZVOJ ODSJEKA ZA FONETIKU

Razvoj fonetike na Filozofskome fakultetu u Zagrebu počeo je 1954. godine, kad je na poticaj akademika Petra Guberine, tadašnjega predstojnika Romanskoga seminara, osnovan Institut za fonetiku Filozofskoga fakulteta. O tim počecima fonetike Ivo Škarić 1984. godine piše ovako:

Prije trideset godina na jednom dijelu zagrebačkog Filozofskog fakulteta, točnije u prostorijama Romanskog seminara u Ulici socijalističke revolucije 8, u dvije sobe dvorišne drvene barake i u zgradi na prvom katu počeli su pristizati čudni predmeti za jedan filozofski fakultet. Od Radio-Zagreba i od tvornice Ventilator posuđeni su Siemensovi akustički filtri, pristizala su od nekud pojačala, zvučnici; jedan od njih za infrazvukove veličine 2 × 2 metra ispunio je cijeli mali studio. Našao se tu i pokoji žičani magnetofon. (...) Sve je to uvodio i animirao poletni prof. dr. Petar Guberina. Nama je studentima sve to imalo magičnu privlačnost. Nešto se čudno zbivalo. Nedugo poslije tih početaka zaustavio me na hodniku, između predavanja, prof. Jugoslav Gospodnetić s pitanjem: „Hoćeš li doći u Fonetski institut?“ „A što se tamo radi?“ odgovorio sam pitanjem. Tada doista jedva da sam znao što je fonetika, a pod eksperimentalnom fonetikom nisam mogao ništa određena zamisliti. I otišao sam tamo, u baraku, vidio sam, i tu se, u fonetici, zadržao do danas. A kakvo je to bilo vrijeme! Kakvi ljudi, kakvo ozračje!

Zanimljivost je to što je najprije postojao poslijediplomski studij fonetike, a tek nakon njega diplomski studij. Naime 1961. godine Institut za fonetiku preimenovan je u Zavod za fonetiku i te je godine upisana prva generacija poslijediplomskih studenata fonetike. Prvi magistri fonetike, promovirani 1964. godine, bili su Nada Hodek-Horvat s radom *Ritam, intonacija i visina glasa u funkciji korekcije izgovora engleskog jezika*, Dušanka Orlandi s radom *Sistem grešaka u izgovoru talijanskog jezika i sistem korekcije kod Hrvata, Srba, Slovenaca i Makedonaca* te Branko Vuletić s radom *Sistem grešaka i korekcija izgovora Francuza koji uče engleski*. U to su vrijeme doktorati iz područja fonetike najčešće svrstavani u doktorate iz filoloških znanosti, lingvistike ili znanosti o književnosti. Među prvim su doktorskim disertacijama iz fonetike ove: Slavčo Kera-mičevski: *Fizička i akustička analiza makedonskih glasova* (1962), Ivo Škarić: *Povezanost emisije i percepcije govora* (1965) i Branko Vuletić: *Vrednote govornog jezika u percepciji književnog djela* (1967).

Katedra za fonetiku osnovana je 1963. godine u okviru Odsjeka za opću lingvistiku, a prva generacija studenata upisala je diplomski studij fonetike 1964. godine. Odsjek za teorijsku i primijenjenu fonetiku, kao zasebna nastavna i znanstvenoistraživačka organizacijska jedinica Filozofskoga fakulteta, osnovan je 1968. godine i uključivao je tri katedre koje Odsjek ima i danas. I zadaci tadašnjega Odsjeka bili su slični: obrazovati stručnjake za govor koji bi radili u području kulture govora, rehabilitacije govora i slušanja te govorne tehnologije.

Neslužbeni počeci fonetike još su dalji. 1930-ih godina Petar Guberina, kao mladi asistent profesora Petra Skoka, otkriva stilistiku Charlesa Ballya i 1939. godine na Sorboni u Parizu brani svoju doktorsku disertaciju *Logička i stilistička vrijednost složenih rečenica u francuskom i u hrvatskom*. Uvođenjem razlike između jezika i govora te lingvistike jezika i lingvistike govora Ferdinand de Saussure izdvojio je govor kao zasebno područje znanstvenoga interesa, a njegov učenik Charles Bally govor je počeo i proučavati pod terminom *stilistika*, koju je tumačio kao *znanost o afektivnoj vrijednosti izraza*. Upravo su to bila teorijska polazišta zagrebačke fonetike u njezinim počecima, a u njih su ugrađena i sva lingvistička, psiholingvistička, sociolingvistička i fonetska dostignuća prve polovice 20. stoljeća. Petar Guberina razvio je rehabilitaciju govora prema verbotonalnoj metodi te audiovizualnu globalnostrukturnu metodu u poučavanju stranih jezika. Time je Odsjek za fonetiku u svojim počecima bio i mjesto poučavanja stranih jezika (francuskoga, njemačkoga, talijanskoga, ruskoga i engleskoga) po AVGS-metodi. Elektronička oprema Odsjeka slijedila je ondašnje znanstvene trendove na svjetskoj razini te je usmjerila istraživanja prema akustici i percepciji govora.

Svime time bavimo se i danas, a interdisciplinarnost koja je obilježila početke zagrebačke Fonetike u suvremenim je fonetskim istraživanjima još jača. Takva su istraživanja pokazala da redovito vježbanje određenih govornih procesa poboljšava ne samo govor nego i opće intelektualno i kognitivno funkcioniranje, pa je opravdano očekivati da će vježbanje govora u budućnosti postati sastavnim dijelom održavanja čovjekove vitalnosti.

Jelena Vlašić Duić

LITERATURA

- Bakran, J. *Zvučna slika hrvatskog govora*. Zagreb: Ibis grafika, 1996.
- Horga, D. *Obrada fonetskih obavijesti*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1996.
- Horga, D.; Liker, M. *Artikulacijska fonetika: anatomija i fiziologija izgovora*. Zagreb: Ibis grafika, 2016.
- Ivas, I. *Ideologija u govoru*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1988.
- Kišiček, G. *Retorika i politika*. Zagreb: Jesenski i Turk, 2018.
- Kišiček, G. *Homo politicus: politička retorika u teoriji i praksi*. Zagreb: Jesenski i Turk, 2021.
- Martinović, B.; Pletikos Olof, E.; Vlašić Duić, J. *Naglasak na naglasku*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2021.
- Mildner, V. *Govor između lijeve i desne hemisfere*. Zagreb: IPC grupa, 2003.
- Mildner, V. *The cognitive neuroscience of human communication*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 2008.
- Pletikos Olof, E. Obilježavanje pola stoljeća Odsjeka za fonetiku (1968–2018). *Govor* 35/2(2018), 229–235. DOI: <https://doi.org/10.22210/govor.2018.35.13>
- Pozojević Trivanović, M. *Slušanje i govor*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1984.
- Pozojević Trivanović, M. *Integritet govora*. Zagreb: FF press, 2007.
- Razvojna i znanstvenoistraživačka strategija Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od 2018. do 2023. godine*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018, 103–115. Dostupno na: <https://web2020.ffzg.unizg.hr/wpcontent/uploads/2020/06/Razvojna-i-znanstveno-istra%C5%BEiva%C4%8Dkastrategija-FFZG.pdf> (1. 9. 2023).

- Škarić, I. Kakvo je to bilo ozračje! *Večernji list*, 6. 12. 1984.
- Škarić, I. *U potrazi za izgubljenim govorom*. Zagreb: Školska knjiga, 1988.
- Škarić, I. Fonetika hrvatskoga književnog jezika. *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Babić, S.; Brozović, D.; Moguš, M.; Pavešić, S.; Škarić, I.; Težak, S. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1991, 61–377.
- Škarić, I. *Temeljci suvremenog govorništva*. Zagreb: Školska knjiga, 2000.
- Škarić, I. Fonetika hrvatskoga književnoga jezika. *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*. Babić, S.; Brozović, D.; Škarić, I.; Težak, S. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2007, 17–257.
- Škarić, I. *Hrvatski izgovor*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2009.
- Škarić, I. *Argumentacija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2011.
- Varošanec-Škarić, G. *Timbar*. Zagreb: FF press, 2005.
- Varošanec-Škarić, G. *Fonetska njega glasa i izgovora*. Zagreb: FF press, 2010.
- Varošanec-Škarić, G. *Forenzična fonetika*. Zagreb: IBIS grafika, 2019.
- Vlašić Duić, J. *U Abesiniju za fonetičara: govor u hrvatskom filmu*. Zagreb: Hrvatski filmski savez, FF press, 2013.
- Vuletić, B. *Fonetika književnosti*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1976.
- Vuletić, B. *Sintaksa krika: govorna organizacija Krležine ratne lirike*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1986.
- Vuletić, B. *Jezični znak, govorni znak, pjesnički znak*. Osijek: Izdavački centar Revija, 1988.
- Vuletić, B. Odsjek za fonetiku. *Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: monografija*. Damjanović, S. (ur.). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998, 261–268.
- Vuletić, B. *Prostor pjesme: o plošnom/prostornom ustrojstvu pjesništva Jure Kaštelana*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za znanost o književnosti, 1999.
- Vuletić, B. *Fonetika pjesme*. Zagreb: FF press, 2005.
- Vuletić, B. *Govorna stilistika*. Zagreb: FF press, 2006.

MREŽNE STRANICE

Odsjek za fonetiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <https://fonet.ffzg.unizg.hr/> (20. 8. 2023).

Djelatnici Odsjeka za fonetiku

DJELATNI

BAŠIĆ, Iva (Zagreb, 1988) (2012) 2012. znan. novakinja – asist., 2023. doc.

BIĆANIĆ, Jordan (Slunj, 1975) (2001) 2001. tehnički suradnik, 2007. stručni suradnik.

CAROVIĆ, Ines (Čakovec, 1983) (2008) 2008. znan. novakinja – asist., 2019. doc.

DOBRIĆ, Arnalda (Zagreb, 1975) (2004) 2004. znan. novakinja – asist., 2016. doc.

HORGA, Damir (Zagreb, 1938) (1966) 1966. stručni suradnik, 1979. asist., 1988. doc., 1989. izv. prof., 1996. red. prof., 2001. red. prof. u trajnom izboru, 2012. prof. emeritus.

KIŠIČEK, Gabrijela (Varaždin, 1977) (2008) 2008. znan. novakinja – asist., 2018. doc., 2023. izv. prof.

LIKER, Marko (Sisak, 1976) (2001) 2001. znan. novak – asist., 2012. doc., 2019. izv. prof.

MILDNER, Vesna (Zagreb, 1953) (1989) 1989. znan. asist., 1997. doc., 2003. izv. prof., 2008. red. prof., 2013. red. prof. u trajnom izboru, 2020. prof. emerita.

PLETIKOS OLOF, Elenmari (Pula, 1974) (2000) 2000. znan. novakinja – asist., 2009. doc., 2023. izv. prof.
 TOMIĆ, Diana (Split, 1982) (2007) 2007. znan. novakinja – asist., 2017. doc.
 VAROŠANEC-ŠKARIĆ, Gordana (Gospić, 1959) (1991) 1991. mlada istraživačica, 1993. asist., 1998. doc., 2005. izv. prof., 2011. red. prof., 2017. red. prof. u trajnom izboru.
 VIDOVIĆ ZORIĆ, Ana (Sisak, 1981) (2008) 2008. znan. novakinja – asist., 2020. doc.
 VLAŠIĆ DUIĆ, Jelena (Split, 1973) (2000) 2000. znan. novakinja – asist., 2010. doc., 2018. izv. prof., 2023. red. prof.
 ŽIVKO, Marica (Zamršje, 1962) (1998) 1998. tajnica Odsjeka za fonetiku.

PREMINULI, UMIROVLJENI I OSTALI BIVŠI DJELATNICI

ANIĆ, Josipa (Senj, 1958 – Zagreb, 1995) (1981–1995) 1981. tajnica Odsjeka za fonetiku.
 BAKRAN, Juraj (Zagreb, 1945) (1972–2011) 1972. stručni suradnik, 1981. viši stručni suradnik, 1982. asist., 1984. znan. asist., 1985. doc., 1992. izv. prof., 1997. red. prof., 2002. red. prof. u trajnom izboru.
 BOGADI, Zoran (Vinkovci, 1972) (2000–2000) 2000. stručni suradnik.
 GOJKOVIĆ-BRATANIĆ, Dunja (Zagreb, 1933) (1960–1982) 1960. asist., 1969. znan. asist.
 GUBERINA, Petar (Šibenik, 1913 – Zagreb, 2005) (1936–1943, 1951–1983) 1936. asist. volonter, 1938. asist. dnevničar, 1940. asist. vježbenik, 1941. asist. s pravima činovnika, 1943. izv. prof., 1958. red. prof.
 HERAK, Daniel (Zagreb, 1972) (2000–2001) 2000. stručni suradnik.
 IVAS, Ivan (Osijek, 1953 – Zagreb, 2006) (1983–2006) 1983. asist., 1996. doc., 2003. izv. prof.
 LAZIĆ, Nikolaj (Zagreb, 1973) (2000–2021) 2000. znan. novak – asist., 2007. doc., 2011. izv. prof., 2017. red. prof., 2023. red. prof. u trajnom zvanju.
 MATIŠA, Viktorija (Zagreb, 1927 – Zagreb, 1996) (1951–1982) 1951. tajnica Odsjeka za fonetiku.
 MILOŠ, Damir (Rijeka, 1954) (1984–1989) 1984. asist. pripravnik, 1985. stručni suradnik, 1986. znan. asist.
 MONTANI, Klara (Subotica, Srbija, 1908 – Zagreb, 1978) (1956–1978) 1956. pripravnica knjižničarka, 1957. lektorica, 1966. predavačica, 1971. viša predavačica.
 POZOJEVIĆ TRIVANOVIĆ, Marija (Radojevo, Srbija, 1932 – Zagreb, 2018) (1958–2003) 1958. asist., 1970. doc., 1979. izv. prof., 1984. red. prof., 1997. red. prof. u trajnom izboru.
 RATKOVIĆ, Zrinka (Zagreb, 1969) (1994–2003) 1994. stručna suradnica.
 STOJSAVLJEVIĆ, Antica (Lopud, 1917 – Zagreb, 2002) (1960–1982) 1960. lektorica, 1971. viša lektorica.
 ŠIMUNOVIĆ, Agneza (Bokšić-Lug, 1924 – Zagreb, 2020) (1958–1991) 1958. lektorica, 1973. viša predavačica, 1984. viša lektorica.
 ŠKARIĆ, Ivo (Postira, Brač, 1933 – Zagreb, 2009) (1960–2009) 1960. asist., 1965. doc., 1972. izv. prof., 1980. red. prof., 1996. red. prof. u trajnom izboru, 2005. prof. emeritus.
 VRUČINA, Nevenka (Zagreb, 1956) (1996–2022) 1996–1998. tajnica Odsjeka za fonetiku, 1998. tajnica Odsjeka za kroatistiku.
 VULETIĆ, Branko (Sremska Kamenica, Srbija, 1937 – Zagreb, 2014) (1963–2008) 1963. asist., 1970. doc., 1974. izv. prof., 1980. red. prof., 1996. red. prof. u trajnom izboru.

VANJSKI SURADNICI I MENTORI

Važan doprinos razvoju nastavne i istraživačke djelatnosti Odsjeku daju aktualni vanjski suradnici i mentori koji sudjeluju u nastavi ili su mentori studentima te ih poučavaju radu u praksi u institucijama u kojima rade: izv. prof. dr. sc. Adinda Dulčić, Ida Dvorščak, prof., izv. prof. art. Ivana Legati, mr. sc. Višnja Modrić, Anđelka Ravlić, prof., dr. sc. Nađa Runjić, prof. dr. sc. Miloš Judaš, prof. dr. sc. Robert Trotić, doc. dr. sc. Sanja Vlahović, dr. sc. Ivana Aras, doc. dr. sc. Boška Munivrana Dervišbegović, Marijana Tuta Dujmović, prof., dr. sc. Davor Šušković, Ivana Šušković, prof., izv. prof. dr. sc. Venio Volenec i brojni mentori iz Poliklinike SUVAG.

Za doprinos razvoju nastavne i istraživačke djelatnosti tijekom dugogodišnje suradnje s Odsjekom za fonetiku zaslužni su i nekadašnji vanjski suradnici: prof. dr. sc. Behlul Brestovci, prof. dr. sc. Mihovil Pansini, prof. emer. Krunoslav Pranjić, Višnja Crnković, prof., Zdenka Gavrilović, prof., prof. dr. sc. Mladen Hedjever, Branka Jukić, prof., Marina Karneluti, prof., Marina Matanović Šimunović, prof., Vesna Kirinić Papeš, prof., mr. sc. Vladimir Kozina, Tonko Lonza, prof., Jasmina Nikić Ivanišević, prof., Marija Sabadoš-Adamec, prof., Mirko Vidulić, prof., mr. sc. Branka Šindija, prof. dr. sc. Smiljana Štajner Katušić, dr. sc. Marija Hunski i mr. sc. Đurđica Vranić.